

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยในครั้งนี้ไว้ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผล ตามระเบียบและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งพระสังฆาธิการ พระธรรมทูต และข้าราชการ ประชาชน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปและการอภิปรายผล จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปตามขั้นตอน ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผู้วิจัย ได้ทำการสรุปการวิจัยตามประเด็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย โดยตอบคำถามการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีด้วยกัน ๓ ข้อ ดังนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ

(๑) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ คือ รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้าง ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ ในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการ ทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อ ในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวม ๆ

รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ เชิงเหตุเชิงผลของเรื่องที่จะศึกษา ได้อย่างชัดเจน รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ ศึกษาได้ รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ เป็นต้น

(๒) แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต คือ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธรองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง ได้มีวิธีการเผยแผ่ แบบโอวาท ปาฏิโมกข์ที่พระพุทธรองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่า

ร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่พูดไว พุดน้อย ทำให้มาก ดูให้มาก นิ่งให้มาก ปาฏิโมกฺข จ สวโร สำรวมรักษาพระวินัยให้มากที่สุด มตตณฺฏดา จ ภตฺตสฺมี รู้ประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนฺตณฺจ สยนาสน์ อยู่ง่ายและสุดท้าย สำคัญที่สุดคือ อธิจิตฺเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอา จริงเอาจัง ผึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทาง ให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุด ของพระธรรมทูต

(๓) แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ครั้นพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดแสดงธรรมที่ พระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว เพื่อให้สัตว์โลกหรือเวไนยสัตว์ผู้มีธุลีคือกิเลสในปัญญาจักขุณ้อย ซึ่งเป็นผู้ สามารถจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์จะแสดงได้ และเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม ให้แก่สาวกแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงส่งสาวกไปประกาศพระธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ต่อเนื่องกันมาเป็น ลำดับเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นได้มีการหลาย รูปแบบเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนจนเป็นที่น่าเลื่อมใส การสำรวมระวังในการสนทนา การให้คำแนะนำแบบเป็นกลาง การตอบปัญหาข้อข้องใจที่ตรงประเด็น และการแสดงธรรมที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไปตามลำดับ โดยอาศัยพระบูรพาจารย์ผู้แตกฉาน ในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญ

(๔) หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ๑) หลักการนำคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าออกไปเผยแผ่ให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีความเชื่อ และผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธ ศาสนาและสามารถนำหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างเหมาะสม ๒) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้เพื่อการบริหารตน ๓) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ ในการบริหารคน ๔) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้เพื่อบริหารงาน หลักคุณธรรม ๔ อย่างนี้ ถ้าผู้เผยแผ่ มีครบ บริบูรณ์แล้วจะชักนำผู้ฟังให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย และถ้านำมาเปรียบเทียบกับความรู้ ด้านบริหารจัดการเพื่อที่จะทำงานให้สำเร็จ และ มีคุณภาพ มี ๒ หลักการ คือ ๑) KPA: (วงจร คุณภาพ) ประกอบด้วย (๑) Knowledge หมายถึง ความรู้ (๒) Practice หมายถึง การฝึกฝน (๓) Attitude หมายถึง เจตคติ ๒) PDCA: (วงจรคุณภาพ) ประกอบด้วย (๑) Plan หมายถึง การวางแผน (๒) Do หมายถึง การกระทำ (๓) Check หมายถึง การประเมินผลหรือการตรวจสอบ (๔) Act หมายถึง การแก้ไขข้อบกพร่อง

ตอนที่ ๒ ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรม ทูตในจังหวัดอ่างทอง ดังนี้

๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม คือ หลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคี ของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่ง กันและกัน ได้แก่ พระสังฆาธิการต้องหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ ต้องพร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุม และทำภารกิจอื่น ๆ ให้พร้อมกัน ได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา หลักคตินิยม โดยเฉพาะการประยุกต์คำสอน ที่เกี่ยวข้องกับการสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันมาใช้ในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื้อหาหลักธรรม ที่นำมาใช้ในการเผยแผ่มีทั้งที่ซ้ำกันบ้าง แตกต่างกัน บ้างขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมในขณะที่ทำการเผยแผ่ ปฏิภาณไหวพริบ และลีลาการแสดงธรรมของ พระธรรมทูต เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอนมีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละ

เรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ และใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภทเนื้อหาที่นิยมนำมาเผยแพร่ นั้นมักจะประกอบด้วย ประเภทเนื้อหาเพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงาม

๒) ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม คือ พระธรรมทูตที่มีบทบาททำกิจกรรมในเรื่องดังกล่าว มักจะเป็นพระธรรมทูต ที่มีตำแหน่งทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับอำเภอและระดับประจำจังหวัดอ่างทอง การจัดกิจกรรมของพระธรรมทูตส่วนใหญ่ยังคงเป็นกิจกรรมแบบซ้ำ ๆ และเดิม ๆ ที่เคยทำมา เช่น เป็นกิจกรรมประเภทการแสดงธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การอบรม กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชาวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหนะ วันธรรมสวนะ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามประเพณีท้องถิ่นอื่น ๆ โดยพระธรรมทูต จะเป็นผู้นำพาชาวบ้านทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ยังขาดเทคนิคและการจัดกิจกรรมที่ใช้ในการนำเสนอ ที่นำมาใช้ยังเป็นรูปแบบเดิม ๆ ทำให้เกิดความน่าเบื่อ และไม่เกิดความสนใจเท่าที่ควร

๓) ปัญหาการใช้สื่อประกอบการบรรยาย คือ พระธรรมทูตยังขาดความรู้ความสามารถ ในการสร้างสื่อที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นสื่อที่แปลกและน่าสนใจ ขาดอุปกรณ์และสื่อเทคโนโลยี ที่ทันสมัยที่ใช้ในการอบรมสื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ประกอบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ยังไม่เพียงพอต่อการใช้งานที่ครอบคลุมกับหน่วยงาน

๔) ปัญหาการได้รับประโยชน์และคุณค่า พบว่า

(๑) ประโยชน์ตน กล่าวคือ ยังไม่สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาอาชีพ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างศีลธรรมจริยธรรม

(๒) ประโยชน์ต่อคนอื่น กล่าวคือ ยังขาดจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ เกิดแรงจูงใจเชิงบวกให้เกิดความเชื่อมั่น และภูมิใจในตัวเอง การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี การเน้นหลักการสอนประชาชน

(๓) ประโยชน์สังคมส่วนรวม กล่าวคือ ขาดความมุ่งมั่นที่จะเป็นตัวอย่างในการทำงานที่ดีของพระสงฆ์และของคนทั่วไป มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานพระศาสนา เพื่อสังคมส่วนรวม

ตอนที่ ๓ รูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพนำมาเป็นแนวทางการเผยแพร่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า รูปแบบที่เหมาะสม มี ๘ รูปแบบ ดังนี้

- (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดง ธรรมเทศนา
- (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม
- (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ

- (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ
- (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ
- (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ
- (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น
- (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระธรรมทูต หรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เพื่อเป็นองค์ประกอบ เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง สื่อที่นำไปประกอบการบรรยายสถานการณ์บ้านเมือง ประเพณี วัฒนธรรม และบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเผยแผ่ด้วยเป็นสำคัญ จึงจะทำให้รูปแบบที่นำไปใช้ทั้งแปดรูปแบบ นี้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้สูงสุด

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผู้วิจัย ได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๑) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากการศึกษาข้อมูลและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดสวณฺณวชิรคุณ และคณะ** ที่ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัย พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตวัดไทยในอินเดีย ถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูต วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจน เพื่อสร้างเครือข่ายในระดับองค์กรได้ ด้านการศึกษา พระธรรมทูตได้ให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษา มีการสร้างโรงเรียนปญฺจุศีล และโรงเรียนต้นกล้า มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้และเด็กเยาวชน ได้นำเยาวชนมาปฏิบัติธรรมในวัด มีการทำวัตรสวดมนต์เจริญจิตภาวนา ในส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า วัดยังไม่ได้สร้างเครือข่ายศูนย์การศึกษา เพื่อประสานงานกับองค์กรข้างนอก ผู้สอนขาดทักษะด้านภาษาท้องถิ่น และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนยังไม่เพียงพอ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่าย ต้องเข้ามาช่วยเหลือ ด้านการสงเคราะห์ พระธรรมทูตเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตา ได้มีการอนุเคราะห์ ต่อผู้อื่น มีการแจกสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคและการดูแลสุขภาพพยาบาลให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุเคราะห์การศึกษาเผยแผ่ ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า วัดยังขาดกองทุนเพื่อการสงเคราะห์สุขภาพชุมชน เมื่อประสบภัยพิบัติ ขาดทุนทรัพย์ในการบริหาร จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องหาแนวทาง ในการตั้งเป็นกองทุนหรือมูลนิธิขึ้น เพื่อจะเอื้อต่อการทำงานสงเคราะห์ด้านนี้ ด้านคุณสมบัติของพระธรรมทูต จากการศึกษาปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต ได้มองเห็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา มีความมั่นใจในคุณค่า ความดีงามและมุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ทำให้เห็นประโยชน์ที่เป็นคุณสมบัติ ของพระธรรมทูต ส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตที่ทำงานไม่ต่อเนื่อง เกิดอาการท้อแท้ หดห่อกำลังใจ รู้สึกเบื่อต่อภาระที่รับผิดชอบและเกิดความรู้สึกว่าการมาปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูต ทำให้ความรู้ความสามารถของตนเองด้อยลง จำเป็นต้องสร้างกำลังใจและพึงพอใจในการทำงานให้มากขึ้น ด้านความคิดเห็นแนวความคิดเห็นของพระธรรมทูตได้เกิดรู้สึกมีความเสียสละ มีความรับผิดชอบด้านการเผยแผ่และได้ทุ่มเทกำลังกายและใจให้กับภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า

พระธรรมทูตควรพัฒนาทัศนคติต่อความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะจะขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะในด้านภาษาอังกฤษและการสื่อสาร^๑

ทั้งนี้ยังมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **วิทย์ สุนทรนันท์** ที่ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพในการวิจัยระดับปริญญาตรีด้วยการฝึกงานเทคโนโลยีสะอาด” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมฝึกงานเทคโนโลยีสะอาดในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นกิจกรรมรูปแบบใหม่ที่กำหนดเป้าประสงค์ในการฝึกงานที่ชัดเจนโดยมุ่งเพิ่ม ประสิทธิภาพในการผลิต ลดการใช้ทรัพยากรและการก่อเกิดของเสีย ตลอดระยะเวลาของการฝึกงาน นิสิตได้ปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดของอาจารย์ ที่ปรึกษาและ พี่เลี้ยงในโรงงานเพื่อเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการของนิสิตด้านทักษะ การวิจัย โดยอาศัยแนวปฏิบัติของเทคโนโลยีสะอาด ซึ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ประเด็นปัญหา แหล่งที่มาและสาเหตุของปัญหา อันนำไปสู่การพัฒนาคำตอบในการแก้ไขปัญหาด้วยการประยุกต์หลักวิชาการ ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เครือข่ายกิจกรรมฝึกงานเทคโนโลยีสะอาด ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดกิจกรรมฝึกงานขึ้นเป็นปีที่ ๔ ได้รับความร่วมมือจากโรงงาน ๒๒ โรงงาน มีอาจารย์เข้าร่วม เป็นพี่เลี้ยง ๒๖ คน และนิสิตฝึกงาน ๔๕ คน จากคณะวิทยาศาสตร์ สาขาเคมีเทคนิค สาขาเทคโนโลยีทางอาหาร สาขาเคมี สาขาวัสดุศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์ทางภาพถ่ายและเทคโนโลยีทางการพิมพ์ สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป และคณะวิศวกรรมศาสตร์สาขาวิศวกรรมเคมี สาขาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมฝึกงาน นิสิตสามารถเสนอทางเลือกเทคโนโลยีสะอาด ๕๖ ทางเลือกการเพิ่มศักยภาพในการลดค่าใช้จ่ายรวม ๓๙.๒๗ ล้านบาทต่อปี ซึ่งมีถึง ๒๖ ทางเลือกสามารถนำไปปรับปรุงการผลิตได้ทันที เป็นผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายได้ ๒๑.๑๘ ล้านบาทต่อปี นอกจากนี้ศักยภาพของนิสิตในด้านการวิจัยยังได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากทุนวิจัยสนับสนุนโครงการซีเนียร์โปรเจกต์ ที่เกิดจากการฝึกงาน ที่มากถึง ๘ โครงการ คิดเป็นเงินทุนวิจัย ที่ได้รับรวม ๗๗๐,๐๐๐ บาท ในส่วนของพัฒนาการนิสิตด้านอื่นๆ พบว่า นิสิตในโครงการมีพัฒนาการในด้านความรู้ความเข้าใจ การจับประเด็นปัญหา ความละเอียดรอบคอบในการเก็บข้อมูล การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในผลงาน ของนิสิต และยินดีเข้าร่วมโครงการในโอกาสต่อไป โดยเปิดโอกาสให้อาจารย์ติดต่อเพื่อพิจารณาหัวข้อวิจัย และยินดีให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นของศักยภาพในการวิจัยของบุคลากรในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยและความยั่งยืนของกิจกรรมฝึกงานเทคโนโลยีสะอาด^๒

๒) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมี ๔ ด้าน คือ (๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม (๒) ปัญหาด้านกิจกรรม (๓) ปัญหาด้านการใช้สื่อ

^๑พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ, “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก-ข.

^๒วิทย์ สุนทรนันท์, “การพัฒนาศักยภาพในการวิจัยระดับปริญญาตรีด้วยการฝึกงานเทคโนโลยีสะอาด”, **รายงานการวิจัย**, (คณะวิศวกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘) , หน้า ก-ข.

ประกอบการบรรยาย (๔) ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหาวิญญู ปุณณภาโณ และคณะ** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัย พบว่า พระธรรมทูตยังมีคุณสมบัติในหลายๆ ด้าน ที่ยังไม่สอดคล้อง กับสถานการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสมบัติต่าง ๆ ในแง่ของการบริหารจัดการ กระบวนการในการทำงาน เป็นต้นว่า ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ การวางแผน กระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น ในแง่ของบทบาทด้านต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในมุมมอง ที่กล่าวถึงคุณสมบัติว่ายังต้อง มีการพัฒนา กล่าวคือ พระธรรมทูตมีบทบาทเป็นที่ยอมรับ ของกลุ่มคนไทยในสหรัฐอเมริกา แต่คนไทยเหล่านั้นรวมทั้งพระธรรมทูตเองก็ยังมีความรู้สึกว่า พระธรรมทูตแสดง บทบาทหรือดำเนินงานในกลุ่มชาวต่างชาติได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อประเมิน จากความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนและพระธรรมทูตเอง ก็มีผลสอดคล้องกัน ในแง่ของความสามารถ ในการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษที่ยังต้องมี การพัฒนา ซึ่งอาจทำให้การดำเนินบทบาทในหมู่ชาวต่างชาติทำได้ไม่ค่อยดี^๓

ยังมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **อรอนงค์ วุวงศ์ และคณะ** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะ ของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่” ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชน ในจังหวัดแพร่ ๓ ด้าน พบว่า ด้านการศึกษา ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่เห็นด้วยกับคุณลักษณะ ของพระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความรู้ทางด้านประเพณีท้องถิ่น และศิลปวัฒนธรรม มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ได้รับการฝึกอบรมพระสังฆาธิการ มีความรู้และทักษะในการใช้ภาษาไทย มีความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ เรื่องการจัดการบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมโดยใช้หลัก ธรรม มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพในชุมชนและการดำรงชีวิต อย่างมีความสุข มีประสบการณ์ทางการบริหารอย่างน้อย ๕ ปี และมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร ทั้งทางธรรมและทางโลก มีวุฒิการศึกษา นักธรรมเอก และมีวุฒิการศึกษาด้านสามัญมัธยมศึกษา ซึ่งเรียงจากความคิดเห็นของผู้นำจากมาลงตามลำดับ

ด้านภาวะผู้นำ ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ เห็นด้วยกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความ ซื่อสัตย์ รักเกียรติยศ ชื่อเสียงของตนเอง และองค์การมีความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้อื่น มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีอารมณ์มั่นคงและควบคุมตนเองได้ มีความเป็นกันเองไม่ถือตัว ไม่แบ่งชั้นวรรณะ และมีวาจาสุภาพเรียบร้อยและอ่อนโยน ซึ่งเรียงจากความคิดเห็นของผู้นำจากมาลงตามลำดับ ด้านการบริหาร ผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่ ที่เห็นด้วยกับคุณลักษณะของพระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการควรมีความจริงใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา สนใจและอุทิศเวลาให้แก่ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบตัดสินใจปัญหาด้วยความยุติธรรม ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยหลัก ทศพิธราชธรรม มีวิสัยทัศน์

^๓พระมหาวิญญู ปุณณภาโณ และคณะ, “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา”, **รายงานงานวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘) , หน้า ก-ข.

กว้างไกล เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การทำงานต่างๆ ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น^๔

๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแผ่ พบว่า รูปแบบที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการที่จะนำไปเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพสูงขึ้นไปได้นั้น พบว่า รูปแบบที่เหมาะสม มี ๘ รูปแบบ ดังนี้ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ **ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา** มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัย ของ **ปรุทม์ บุญศรีตัน** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตกมีเป้าหมายเพื่อให้เข้าใจ ถึงความจริง ความถูกต้องดีงามผ่านการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร จึงมีพัฒนาการทั้งทฤษฎี และวิธีการตีความมาโดยลำดับเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดด้านทฤษฎีและวิธีการตีความ

ทฤษฎีการตีความทางตะวันตกมี ๓ ทฤษฎีหลักที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ในการค้นหาความหมายที่สมบูรณ์ คือ ทฤษฎีที่ถือผู้สื่อความเป็นศูนย์กลาง ทฤษฎีที่ถือคัมภีร์ เป็นศูนย์กลาง และทฤษฎีที่ถือผู้อ่านเป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนา มีนัยบ่งชี้ว่าการจะค้นหาความหมายสมบูรณ์ได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ ให้ความสำคัญทั้งแก่ผู้สื่อความ คัมภีร์ ผู้อ่าน และบริบททางสังคมของผู้สื่อความ จากคัมภีร์ และผู้อ่าน ที่ต้องมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกัน จึงอาศัยนัยดังกล่าวนี้สร้าง และเสนอเป็นรูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อนำมาวิเคราะห์ และทำการตีความเรื่องหมายในเรื่อง มังสวิริติของสำนักสันติอโศก และการตีความเรื่องนิพพาน ของสำนักวัดพระธรรมกาย พบว่า สำนักสันติอโศกใช้การตีความแบบยึดผู้อ่านเป็นหลัก และบางแห่งได้ใช้การตีความแบบยึดผู้สื่อความเป็นหลัก สำนักวัดพระธรรมกายใช้การตีความ แบบยึดผู้อ่านเป็นหลักและอ้างคัมภีร์ต่างๆ มาสนับสนุนการตีความของตน ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ใช้การตีความแบบยึดคัมภีร์เป็นหลัก และบางแห่งยังคงใช้การตีความแบบยึดสื่อเป็นหลักประกอบด้วย^๕

(๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต)** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ในการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตนั้น ความรู้ความสามารถของเรามีด้วยกันทั้งนั้น แต่ที่ไม่ค่อยบรรลุผลตามที่เรากำลังต้องการ คงจะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยุทธศาสตร์ จึงทำให้มีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นมากมาย บางท่านเทศน์ดีสอนดี ก็ยังอยู่ไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะยังมีปัจจัยอะไรหลายอย่าง งานพระธรรมทูตมีรายละเอียดอ่อนมาก แถมยังถูกค่อนข้างอดว่าไปสอนเฉพาะกับคนไทยด้วยกัน หรือแม้กระทั่งศรีลังกาที่

^๔อรอนงค์ วุวงศ์ และคณะ, “ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗) , หน้า ก-ข.

^๕ปรุทม์ บุญศรีตัน, “รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ประสบผลสำเร็จมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงต้องทำให้หันมามอง เหมือนกันว่าเรื่องนี้เป็นเพราะอะไร ก่อนที่เราจะลงไปเผยแผ่จริงๆ เราต้องทำการวิเคราะห์ อย่างที่นักวางแผนทั้งหลายทำกันก่อนจะไปลงมือปฏิบัติการจริง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ก็ทำการวิเคราะห์ชนิดนี้ซึ่งเรียกว่า SWOT Analysis ประกอบด้วย

๑. จุดแข็ง (S=Strength)
๒. จุดอ่อน (W=Weakness)
๓. โอกาส (O=Opportunity)
๔. สิ่งคุกคาม (T=Threat)

ก่อนที่ท่านจะไปทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนนั้น ต้องวิเคราะห์ประเด็นทั้งสี่ล่วงหน้าว่าที่ท่านจะไปอยู่มีอะไรที่ท่านอยู่เพื่อจะเตรียมตัวได้ถูกต้อง อย่าไปแบบขอตายดาบหน้าเป็นอันขาด รวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ทั้งสี่ประเด็น ให้ได้แล้วค่อยไปทำงาน ดังที่ ซุนวู เคยกล่าวไว้ว่า “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง (If you know others and know yourself, you will not be defeated in a hundred battles)”

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือ เพื่อประโยชน์สุข แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุมรรค ผลและนิพพาน สำหรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตนั้น มีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ส่วนวิธีการเผยแผ่ของพระองค์ ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่หลายแบบ ซึ่งพระองค์ทรงประยุกต์วิธีการเผยแผ่ให้เข้ากับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตล้วนมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จทั้งสิ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีเป้าหมายการเผยแผ่ เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สำหรับรูปแบบการเผยแผ่นั้นในปัจจุบันเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ และเชี่ยวชาญของผู้เผยแผ่ ซึ่งมีวิธีการเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และการสอนแบบประยุกต์

ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ไทย มีเป้าหมาย ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเรื่องไตรสิกขา (๒) ด้านศาสนาคือ การเรียนรู้ และเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธีต่าง ๆ ของทางพระพุทธศาสนา และ(๓) ด้านวัฒนธรรม คือ การตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระศาสนา นั้นต้องเป็นแบบเชิงรุกโดยผู้เผยแผ่พระศาสนา แต่ละท่านต้องประยุกต์ความถนัดของตน ให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ แท้จริง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการปฏิบัติของคณะสงฆ์ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกต่อไป^๖

และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ดวงกมล ทองคนารักษ์** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมณะและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่นการตัดปิลิโธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม

^๖พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , "ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา", รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) , หน้า ก-ข.

และที่สําคัญในการปฏิบัติธรรม ล้วนมีผลต่อผู้เข้าปฏิบัติธรรม นอกจากนี้รูปแบบการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมของชาวต่างประเทศในประเทศไทย ควรจัดโครงการปฏิบัติธรรมแยกตามกลุ่มของผู้เข้าปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรม โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์ตามหลักสําคัญ ๗ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม^๗

(๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัย ของ ชินญ์ ทรงอมรสิริ ที่ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาดเชิงพุทธ” ผลการวิจัย พบว่า หากนำหลักการ และภาษาของการตลาดมาอธิบายในมิตินี้ พระพุทธศาสนา เคยใช้หลักการ "Differentiation" ในสมัยพุทธกาล (อาจเรียกชื่อไม่เหมือนกัน) เช่น เรื่อง วรรณะ กรรมและการเกิดใหม่ พระพรหมจากผู้สร้างโลกมาเป็นผู้อาราธนาธรรม และพรหมวิหาร จากโมกษะมาเป็นนิพพาน และการบูชาด้วยสัตว์มาเป็นการปฏิบัติตามไตรสิกขา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แม้พระองค์จะเป็นกษัตริย์ แต่ได้ออกแบบสังคมสงฆ์ให้สอดคล้องกับประชาธิปไตย ทั้งอุดมการณ์ ระบบ และวิถีประชาธิปไตยได้อย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง การทำหีบห่อผลิตภัณฑ์ (Dhamma Packaging) ได้มีการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภค (Customers need) แล้วหลังจากนั้นจึงการออกแบบและนำเสนอให้สอดคล้องกับผู้บริโภค และลูกค้า (Consumers & Customers) เช่น ธรรมะสำหรับชาวนาในกสิกรรม ธรรมะสำหรับคนฝึกม้า ธรรมะสำหรับพ่อค้า ในพาณิชย์สูตร ทั้งวิสัยทัศน์ ความเชี่ยวชาญ และความสัมพันธ์ ธรรมะสำหรับคนมีความทุกข์ ที่นางวิสาขาสูญเสียหลานสาว ธรรมะสำหรับผู้ปกครอง: ทศพิธราชธรรม ฯลฯ การตั้งข้อสังเกตของมาราว่า "ตราสินค้าของศาสนาเหมือนกับตราสินค้าอื่น ๆ" นั้น อาจจะทำให้เกิดการศาสนาแนวอนุรักษ์นิยมมีท่าทีเชิงลบต่อมุมมองดังกล่าว แต่การนำเสนอว่า "เป็นตราหรือแบรนด์แห่งศรัทธา" อาจจะทำให้หลายท่านมีความมั่นใจยิ่งขึ้นต่อท่าทีดังกล่าว แต่หากมองในมิติของพระพุทธศาสนาแล้ว ตราหรือแบรนด์ของพระพุทธศาสนาเป็นทั้ง "แบรนด์แห่งศรัทธา และปัญญา" กล่าวคือ สะท้อนแง่มุมทั้งอารมณ์ (Emotion) และการใช้สติปัญญาตระหนักรู้ และดำเนินชีวิต (Function) จะเห็นได้ว่า ในชุดขององค์ธรรมต่างๆ เมื่อเริ่มต้นด้วยศรัทธาแล้ว ปัญญาจะเป็นสิ่งที่เข้ามาสนับสนุนองค์ธรรมศรัทธาอยู่เสมอ เช่น พละ ๕ และ อริยทรัพย์

จะเห็นว่า การตลาดที่เน้นแต่ "อารมณ์" เพื่อกระตุ้นให้เกิดค้นหา หรือความรู้จักอยากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้น อาจจะทำให้มนุษย์เผชิญหน้ากับการแสวงหาสิ่งเสพเพื่อตอบสนองความอยากอย่างต่อเนื่อง แต่การที่มนุษย์มีปัญญารู้เท่าทันความอยาก และเสพอย่างมีสติ โดยตระหนักรู้ถึงคุณค่าแท้ ย่อมทำให้มีท่าทีต่อบริโภคสินค้าและการบริการ ในฐานะเป็น "สิ่งจำเป็น" มากกว่า "จำยอม" และสนองตอบในฐานะเป็นทาสของการบริโภค เพื่อสนองตอบต่อ

^๗ดวงกมล ทองคนารักษ์, “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ความต้องการ และกระแสนิยม หรือค่านิยมผิด ๆ การตลาดจึงดำรงอยู่ในฐานะเป็น "เครื่องมือของศาสนา" มากกว่าที่ "ศาสนาจะเป็นเครื่องมือของการตลาด" เพราะการตลาดจะเข้ามาทำหน้าที่ในการพัฒนาช่องทางให้ศาสนา ในฐานะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางสติปัญญา เพื่อจะพาให้มนุษย์หลุดรอดออกจากความกลัว ความสิ้นหวัง และไร้แรงบันดาลใจ และช่วยให้หลักการศาสนาไปเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การค้นพบตัวเอง และเข้าถึงความจริงสูงสุดในทางศาสนา หากจะมองในมิตินี้ หากจะมองว่า ธรรมะเป็นประดุกแพ ข้ามฝาก การตลาดก็อาจจะเป็น "ถ่อ" หรือ "ใบพาย" เพื่อที่จะไถ่ถอน และพายเพื่อช่วยให้แพ ไปถึงฝั่งโดยเร็ววัน^๔

(๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้วิจัย เรื่อง “รูปแบบและหลักการ ของการปกครองในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบของการปกครองทางการเมือง มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว ในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชา และการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือ ของชนชั้นสูงและมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยในปรัชญากรีก ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชา จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครอง จึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน ๒) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้จำนวนมากเพื่อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว และหลักการของการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีหลักการปกครองที่สำคัญคืออุปทานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรม เพื่อสร้างความสามัคคี และหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ส่วนหลักการของการปกครองของคณะสงฆ์นั้นมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการปกครองสำคัญ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีภายใต้กรอบแห่งพระธรรมวินัย^๕

(๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำฝึกสมาธิ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นอาจารย์นิเทศกับนักศึกษาครูเกี่ยวกับ สมรรถนะการสอน ของนักศึกษาครู ทั้ง ๓ ด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับดี

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบนี้มีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการ

^๔ ฉินญ์ ทรงอมรสิริ, “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาดเชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๕ นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

การจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง ๓. การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครูมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ในรายวิชาการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ จำนวน ๖๐ คน : กลุ่มทดลอง จำนวน ๓๐ คน และกลุ่มควบคุม ๓๐ คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ T-test พบว่า กลุ่มทดลอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และสมรรถนะการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ

(๖) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระมหาธนาชัย ตนต์ปาล (แสนณรงค์) ที่ได้วิจัย เรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโว)” ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็นโอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไร้สาระและสอน สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ ผู้ที่จะสอน จำแนกพระธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พระองค์ทรงใช้พุทธวิธีในการบริหารที่เอื้อมียอด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวางแผนประกาศพระศาสนา การจัดการองค์กรให้เป็นระเบียบ การกระจายอำนาจการปกครอง การบริหารบุคคลากรทรงมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ การอำนวยการ การสั่งการในแต่ละครั้งจะทรงใช้แรงจูงใจมิได้บังคับ ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตย ในการกำกับดูแล พุทธองค์ทรงใช้พระวินัยในการควบคุมดูแล คณะสงฆ์ ทรงสอนวิธีการปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ทำให้ผู้ศึกษารู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ ควรเห็น เมื่อปฏิบัติก็พ้นทุกข์ได้จริง จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน

การศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้ทราบถึงบทบาทของนักเผยแผ่ที่ดี ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้จริง รู้แจ้ง ดูออก บอกได้ทำเป็น และการทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้กับผู้พบเห็น และหลักการที่สำคัญต้องมีปัญญาในการประยุกต์หลักธรรมคำสอนมาใช้ให้เหมาะสมกับบุคคล กับสถานที่กับงานกับเวลา พระวิกรมมุนีมีรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ มีคำพูดคำคมที่มีคติสอนใจ ทำให้ผู้ฟังสนใจ รู้จักวิธีการใช้สื่อในการเผยแผ่หลักธรรมด้วยวาจาธรรมเล่าเล็กขนาดพกพา อ่านง่าย ข้อความกระชับ ทำให้ผู้อ่านสามารถอ่านจบ และเข้าใจได้ง่ายในระยะเวลาอันสั้น การจัดทำหนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เหมาะสมกับ ผู้ที่สนใจในการศึกษาปฏิบัติธรรม ท่านได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรม และเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม

อิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี ทำให้เกิด การเพิ่มประสิทธิภาพต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ท่านได้ริเริ่มโครงการต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น โครงการฝึกอบรมพระนวกะ โครงการฝึกอบรมพระมหาลกะ โครงการบวชศีลจาริณี โครงการฝึกอบรมนักเรียนนิสิตนักศึกษาและข้าราชการ เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษา ปฏิบัติธรรม เป็นต้น รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านได้มีการนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามสถานที่ต่าง ๆ มากมาย ในปัจจุบัน พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการแสดงธรรมเป็นหลักสำคัญ พุทธวิธีในการบริหาร

มีหลักธรรมาธิปไตยเป็นแนวทางการบริหารงานทางพระพุทธศาสนา พุทธองค์ทรงสอนแนวทางการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพาน เป็นเป้าหมายสูงสุด พระวิกรมมุนีท่านได้นำพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสร้างรูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน รักษาไว้ซึ่งหลัก ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอนาคตสืบต่อไป^{๑๐}

(๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนาพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้อง กับผลงานการวิจัยของ พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ คล้ายกับพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นพุทธอนุชาเป็นพุทธอุปัฏฐาก กับภิกษุในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิก เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ประสานหมู่สงฆ์ ให้เกิดความสามัคคี กับภิกษุณีในฐานะเป็นผู้สนับสนุนให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ให้โอวาทกับอุบาสกอุบาสิกาในหน้าที่ปฏิคมและที่ปรึกษา กับบุคคลนอกศาสนา ในการช่วยตอบปัญหาข้อข้องใจ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าท่านต้องรับภาระและเป็นธุระในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

๑) บทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วน ที่มิได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่าเป็นตัวอย่างแห่งการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. บทบาทในด้านการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ ท่านรักษาพระสัทธรรมไว้ได้ด้วยการศึกษาและทรงจำ ในเถรคาถากล่าวว่า ท่านสามารถ ทรงจำไว้ได้ถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ฉะนั้นในการทำปฐมสังคายนาท่านจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม และท่านก็ได้ทำหน้าที่นี้เป็นอย่างดี ด้วยการรวบรวมพระโอวาทและพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่ต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุมสงฆ์เพื่อให้ช่วยกันพิจารณาจัดเป็นหมวดหมู่ จนกลายเป็นพระสูตรพระอภิธรรมให้ได้ศึกษากันมาถึงปัจจุบัน

๓. บทบาทในการสร้างทายาทสืบต่อ ท่านก็เหมือนกับพระสาวกผู้มีชื่อเสียงอื่นๆ คือการสร้างทายาทผู้สืบต่อในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค และอรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรคกล่าวว่า ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน เช่น พระสัพพกามี พระสาฬหะ พระเรวตะ พระขุชโสภิตะ พระสาณ

^{๑๐}พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

วาสีสัมภูตะ พระยสกาภณบุตร เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นพหูสูตร(พหุสสุตา) และศิษย์ของท่านเหล่านี้ ภายหลังได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำสังคายนาครั้งที่สอง^{๑๑}

(๘) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์ ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์” ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ ๑. สภาพปัจจุบันและองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูงตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ประกอบด้วย หลักการ และเหตุผล การบริหารจัดการ วิธีการคัดเลือก หลักสูตรและการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพิเศษ และการสำเร็จการศึกษา ๒. ระดับความสามารถของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชา พบว่า สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพมีระดับความสามารถสูงที่สุดในด้านการใช้เหตุผลเชิง ตรรกะ ด้านมิติสัมพันธ์ ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการเข้าใจตนเอง ส่วนสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีระดับความสามารถสูงที่สุดในด้านภาษาและเทคโนโลยี และด้านความเข้าใจธรรมชาติ ๓. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ประกอบด้วย ๑) หลักการและวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการพัฒนา นิสิตนักศึกษา คือ เก่งคิด เก่งคน และเก่งงาน ๒) การบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดองค์กร ประกอบด้วย หน่วยงานที่รับผิดชอบ การจัดสรรบุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดสรรทุน ประกอบด้วย การจัดสรรทุนของมหาวิทยาลัย และการจัดสรรทุนของหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย คุณลักษณะของอาจารย์ ประกอบด้วย อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการหรือปริญญานิพนธ์ อาจารย์ผู้สอน วิธีการคัดเลือก และการสำเร็จการศึกษา ๓) หลักสูตรและการเรียนการสอน เสนอรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพิเศษ รวมทั้งการวัดและประเมินผล ๔) กิจกรรมหอพักแบบศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง และการบริหารจัดการหอพัก^{๑๒}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะเพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้วิจัย จึงได้ทำการเสนอแนะไว้ดังนี้

^{๑๑}พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา), “การศึกษาบทบาทของพระสาธุบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วารสารงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ก-ข.

^{๑๒}อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑. ควรมีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตให้มีความชัดเจน เช่น แผนการทำงานเป็นทีม นโยบายเผยแพร่เชิงรุก รวมทั้งนำแผนปฏิบัติการไปวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานเผยแพร่ในอนาคต

๒. ควรมีการจัดประชุมสัมมนา และพัฒนาเทคนิคการเผยแพร่พุทธธรรมที่ทันสมัย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระธรรมทูตด้วยกัน ทั้งระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือสายงาน พระธรรมทูตที่เกี่ยวข้อง

๓. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการเผยแพร่ธรรมของพระธรรมทูตให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่าง ๆ ได้รับรู้มากยิ่งขึ้น

๔. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ควรมีการวางแผนงาน วางนโยบายให้ชัดเจน ทั้งทางด้านเนื้อหา และเวลาที่ใช้ในการลงพื้นที่

๕. พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ควรมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด, โรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา และโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้ชัดเจนถึงวัน เวลาและสถานที่ เพื่อไม่ให้เกิดความ คลาดเคลื่อน

๖. พระธรรมฝ่ายปฏิบัติการ ควรมีการส่งเสริมบุคลากรให้มีการพัฒนาเทคนิควิธีการ นำเสนอธรรมะในรูปแบบใหม่ๆ โดยอาศัยช่องทางที่หลากหลาย, ควรมีการพัฒนาบุคลากรภายใน อำเภอให้มีส่วนร่วมในงานเผยแพร่ให้มากขึ้น และควรผ่านหลักสูตรทางการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ เพื่อให้งานด้านการเผยแพร่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๗. ด้านเนื้อหาหลักธรรมการเผยแพร่ของพระธรรมทูต หลักธรรมที่จะนำไปบรรยาย เผยแพร่ตามสถานศึกษาต่างนั้น ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของเยาวชน เพื่อต้องการรับรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๘. ด้านกิจกรรมการเผยแพร่ของพระธรรมทูต ควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอ ให้หลากหลายทันสมัยและเป็นที่น่าสนใจของนักเรียน

๙. ด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย และเผยแพร่ของพระธรรมทูต และสื่อที่นำไปใช้ ในการนำเสนอในช่วงปีที่ผ่านมา ๑ มามีความจำเป็นและเหมาะสมมากน้อยแค่ไหน ทั้งในเนื้อหา และรูปแบบที่นำเสนอที่ซ้ำ ๆ ทำให้นักเรียนส่วนมากคาดเดาได้ว่าต้องเป็นอย่างไร ทำให้เกิดความ เบื่อหน่าย ควรใช้สื่อหลายประเภทผสมผสานกัน เน้นสื่อที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สื่อที่นำมาใช้ ประกอบการบรรยายธรรมต้องเป็นสื่อประเภทกระตุ้นคุณธรรม อีกประการหนึ่งเรื่องเครื่องฉายภาพ (โปรเจคเตอร์) และเครื่องเสียงที่ใช้ ไม่สัมพันธ์กับจำนวนนักเรียนที่เข้าฟังการบรรยาย บางโรงเรียน นักเรียนจำนวนมากเครื่องฉายน้อยสถานที่โล่งแจ้งหรือมีเสียงกึกก้อง นักเรียนมองภาพไม่เห็น ฟังเสียงได้ไม่ชัดเจนเป็นสาเหตุให้นักเรียนที่เข้าฟังการบรรยาย เกิดความเบื่อหน่าย ควรมีการเตรียม ความพร้อมให้เหมาะสมทั้งจำนวนวัสดุอุปกรณ์ กับจำนวนนักเรียนที่เข้ารับการอบรมฟังการบรรยาย

๑๐. ด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่าการเผยแพร่ของพระธรรมทูตต่อการที่จะได้รับการยกย่องและเคารพนับถือให้เป็นตัวอย่างที่ดี ในฐานะที่เป็นครูที่มีความรักและศรัทธาใน มีความ เจริญก้าวหน้าในอาชีพเพราะมีการพัฒนาวิชาชีพของตนอยู่เสมอ ได้รับการยอมรับเวลาแสดง

ความคิดเห็น เพราะประเพณีตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านศีลธรรม วัฒนธรรม กิจนิสัย สุชนิสัย อุปนิสัย และความเป็นประชาธิปไตย มีความสุขเมื่อได้สอนศิษย์ เพราะมีความตั้งใจใฝ่รู้พัฒนาตนเอง อยู่เสมอ และมีความเมตตาแก่ศิษย์ เห็นคุณค่าของศิษย์ มีสุขภาพกายแข็งแรง สุขภาพจิตสมบูรณ์ เหตุเพราะมีคุณธรรมประจำใจไม่เครียด

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

๑. หน่วยงานฝึกอบรมพระธรรมทูต (สถาบันการศึกษาทางคณะสงฆ์) ร่วมกับองค์กรพระธรรมทูตในต่างประเทศร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ของ (ประเทศ) เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

๒. รัฐบาลนำแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยให้พระธรรมทูต เป็นสื่อกลางนำวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๓. สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยการสร้างระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในแต่ละประเทศ รวมถึงระหว่างพระธรรมทูตต่างประเทศและพระสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน

๔. การวางกรอบภาระงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศให้เป็นเอกภาพ เช่น ศูนย์ควบคุมดูแลพระไปต่างประเทศ สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต (มหาวิทยาลัยสงฆ์) หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและวางกรอบขั้นตอน และการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของพระธรรมทูตทุกขั้นตอน

๕. มหาวิทยาลัยสงฆ์ร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์และหน่วยงานควรสนับสนุน และหาแนวทางการจัดตั้งสถาบันหรือวิทยาลัยพระธรรมทูต เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านงานเผยแผ่ พระศาสนาในต่างประเทศ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการพระธรรมทูต ซึ่งคณะกรรมการฯ ชุดนี้ควรได้รับมอบอำนาจจากมหาเถรสมาคม ให้สามารถเข้าไปดูแลเรื่องการคัดเลือก จัดส่งพระธรรมทูตฯ ไปประจำหรือทำงานในต่างประเทศ การดูแลเรื่องสวัสดิการ สุขภาพ การเดินทางไปเผยแผ่ การพิจารณาให้ความดีความชอบ และมาตรการลงโทษ พร้อมกันนี้ก็ควรมีบุคลากร และงบประมาณ รับสนองงานด้านนี้อย่างเพียงพอ

๖. พระธรรมทูตต้องศึกษาทั้งภาษาอังกฤษและวัฒนธรรม เพื่อขยายงานให้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความองอาจและสามารถที่จะอธิบายธรรมะให้กับชาวต่างชาติได้ ขณะเดียวกัน ควรมีการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยี Internet วิทยุหรือโทรทัศน์ ส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

๒. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพในแต่ละพื้นที่ที่พระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจ

๓. ศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในแต่ละจังหวัดที่มีพระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจ

๔. ศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูต

๕. ศึกษาประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปในแต่ละจังหวัด

๖. ควรเพิ่มจำนวนตัวอย่างที่สำรวจให้มากกว่านี้ทั้งฝ่ายพระธรรมทูต และฝ่ายฆราวาส

๗. ประเมินผลการอบรมพระธรรมทูตก่อนและหลังเข้าอบรมและมีการติดตามการปฏิบัติศาสนกิจ